

Uddannelser i hele landet

7 anbefalinger skal sikre bedre
uddannelsesmuligheder i landdistrikterne

Bedre adgang til uddannelse uanset postnummer

Der er gennem de senere årtier sket en markant centralisering af det danske uddannelsessystem. Såvel ungdomsuddannelser som videregående uddannelser er blevet samlet i færre og større enheder i og omkring de største byer. Det risikerer at skabe en yderligere geografisk skævhed i Danmark, hvor landdistrikterne bliver koblet af udviklingen. Uddannelsesinstitutioners placering, virksomhedernes rekrutteringsgrundlag og bosætning i landdistrikterne hænger nemlig sammen.

Der er en klar sammenhæng mellem udbuddet af uddannelser og kompetenceniveauet lokalt, og et bredt geografisk udbud af uddannelser er dermed afgørende for vækst og udvikling i hele Danmark. Unge skal derfor i højere grad sikres et bredt geografisk og varieret udbud af uddannelser, så deres uddannelsesmuligheder ikke begrænses af deres bopæl og de fastholder muligheden for at vælge den uddannelse, der passer bedst til dem.

Landdistrikternes Fællesråd har på baggrund af dialog med en række interessenter inden for uddannelsesområdet identificeret, kategoriseret og analyseret forskellige udfordringer og muligheder i forhold til at sikre en bredere geografisk dæk-

ning og lokal forankring af uddannelser i hele Danmark. Det har ført til syv anbefalinger, der tager udgangspunkt i en række generelle tiltag under følgende overskrifter:

1. Afskaffelse af omprioriteringsbidraget på ungdomsuddannelser
2. Øget grund- og udkantstilskud
3. Bedre rammer for fusioner
4. Øvre grænse for elevoptag i byerne
5. Fremtidssikker dimensionering
6. Flere uddannelsesmuligheder i landdistrikterne
7. Afskaffelse af omprioriteringsbidraget på videregående uddannelser

Landdistrikternes Fællesråd arbejder for et Danmark, hvor det er attraktivt at bo, leve og drive virksomhed i hele landet, og her er uddannelse en afgørende faktor. Intentionen med ovenstående anbefalinger er derfor at bidrage til en dialog om uddannelse og eventuel nedsættelse af en tværfaglig kommission, der skal arbejde for en samlet plan for uddannelse i hele Danmark.

Fremtidens ungdomsuddannelser¹

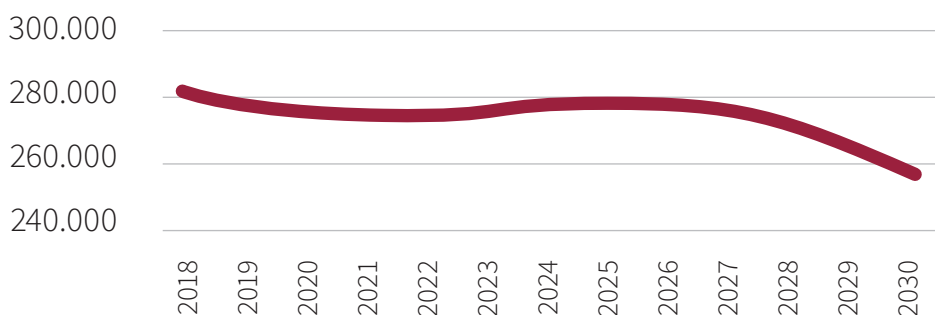
Ungdomsuddannelserne ligger i dag spredt ud over hele landet og er med til at skabe en sammenhængskraft mellem landsdelene og sikre, at de unge får en uddannelse. De er en vigtig brik for Danmarks fremtidige vækst og udviklingen i de mindre byer i landdistrikterne. Med regeringens målsætning om, at unge i alle dele af landet skal kunne starte på en ungdomsuddannelse og sikres et varieret udbud af uddannelser, er det afgørende, som minimum, at fastholde det nuværende udbud af ungdomsuddannelser i landdistrikterne.

Fremskrivninger fra Danmarks Statistik viser, at der i 2030 vil være over 23.000 færre unge mellem 16 og 19 år i Danmark sammenlignet med 2018, og visse steder er befolkningsfremskrivningerne alarmerende. Kommunerne langs det meste af den jyske vestkyst, i Sønderjylland, på Sydsjælland, Lolland og en stribe øer, vil i 2030 have mindst 20 procent færre unge end de har i dag, og institutioner i landdistrikterne er derfor særlig hårdt ramt.

Med et så stort fald i ungdomsårgange stiger presset på økonomien for uddannelsesinstitutionerne og truer ungdomsuddannelserne i de tyndt befolkede områder og landdistrikterne, der med faldende elevtilgang får svært ved at få økonomien til at hænge sammen. Nogle vil være nødsaget til at lukke den sidste ungdomsuddannelse i byen eller sammenlægge uddannelserne på færre centrale lokationer i de større byer, mens andre vil føle sig nødsaget til at udvide kapaciteten på bekostning af de mindre institutioner i landdistrikterne.

Hvis udviklingen fortsætter, vil mange unge få længere til nærmeste ungdomsuddannelse, hvilket øger risikoen for frafald og dermed hvorvidt de unge får en uddannelse eller ej. Det er derfor væsentligt, at der opretholdes et geografisk bredt udbud af ungdomsuddannelser, der sikrer, at unge i alle dele af landet får en ungdomsuddannelse, så fundamentet for at bo og leve i landdistrikterne bevares.

Over 23.000 færre unge mellem 16-19 år i 2030

Kilde: Danmarks Statistik

¹ Ungdomsuddannelser: Fællesbetegnelse for de uddannelser, der kan påbegyndes direkte efter folkeskolens afgangseksamen i 9. klasse, herunder erhvervsuddannelser, gymnasiale uddannelser: de dele af VUC der vedrører HF og social- og sundhedsuddannelser.

Afskaffelse af omprioriteringsbidraget på ungdomsuddannelser

Siden 2015 har regeringen med omprioriteringsbidraget sparet massivt på uddannelserne i Danmark, der kan se frem til yderligere tre år med sparekrav. Besparelserne udgør 2 procent om året og set hen over hele perioden fra 2016 til 2022, skal der samlet spares mere end 20 mia. kr. på undervisning og uddannelse i forhold til 2015. Alene på ungdomsuddannelsesområdet betyder det en samlet årlig besparelse på over 2 mia. kr. i 2021.

Besparelsen er foretaget som en procentbesparelse og dermed rammes alle på samme måde, men ikke alle rammes lige hårdt. De mindre institutioner i landdistrikterne er særligt udsatte i forhold til en faldende og vigende elevtilgang, der gør det vanskeligt at udvikle og planlægge deres kerneopgaver uden økonomisk sikkerhed.

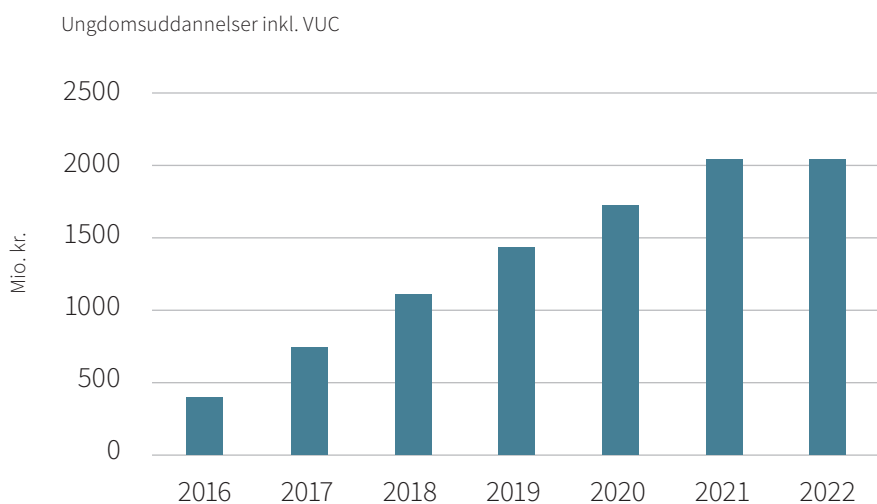
Omprioriteringsbidraget har ifølge Danske Gymnasier konkret betydet, at de årlige investeringer pr. elev på almene gymnasier

er er faldet med over 9.000 kr. siden 2015. Samtidig er antallet af gymnasielærere i 2018 faldet med 9,2 procent, hvilket svarer til 1000 færre undervisere i forhold til 2015.

Mange ungdomsuddannelsesinstitutioner har samtidig lukket lokale uddannelses tilbud og studieretninger, og vil i sidste ende være tvunget til at dreje nøglen om, hvis udviklingen fortsætter. Besparelserne kombineret med presset fra den demografiske udvikling bidrager til en koncentreret af uddannelser omkring de store byer, hvilket ikke harmonerer med regeringens ønske om at sikre unges adgang til ungdomsuddannelser i hele landet

Landdistrikternes Fællesråd anbefaler, at regeringen annullerer omprioriteringsbidraget for ungdomsuddannelser beliggende uden for de største byer, for derved at understøtte de mindre ungdomsuddannelsesinstitutioner i landdistrikterne, der rammes hårdest af de nuværende besparelser.

Besparelser som følge af omprioriteringsbidraget set i forhold til 2015

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd på baggrund af Finansministeriet, Undervisningsministeriet samt Uddannelses- og Forskningsministeriet.

ANBEFALING 2

Øget grund- og udkantstøt

Det nuværende taxameter- og tilskudssystem på ungdomsuddannelsesområdet består af mange forskellige typer af tilskud. Systemet er med årene gradvist blevet ændret og udbygget med nye taksttyper, tillægstakster og grundtilskud, der har skabt et komplekst og uigennemskueligt system.

Regeringen har sat gang i et eftersyn af taxameter- og tilskudssystemet, der blandt andet skal gøre systemet mere enkelt. Det er positivt, da op mod 95 procent af institutionernes økonomi er baseret på et fast tilskud pr. elev og udsigten til faldende elevtilgang gør den langsigtede økonomiske planlægning vanskeligere for ungdomsuddannelsesinstitutionerne. Regeringen bør derfor se på en justering af fordelingen mellem grund- og aktivitetstilskud i retning af et større grundtilskud, så institutionernes økonomi påvirkes mindre af udsving i elevtallet, og det bliver muligt at opretholde et uddannelsesstilbud af en vis kvalitet, selv når elevtallet falder.

Hvis vi vil sikre de mindste institutioner i landdistrikterne og opretholde et varieret udbud af ungdomsuddannelser i alle egne af Danmark, skal der en ekstra indsats til. Mange mindre institutioner kæmper allerede for at bevare en rentabel økonomisk drift, og flere institutioner har måttet dreje nøglen om. Et eftersyn af taxameter- og tilskudssystemet bør derfor også indeholde en styrkelse af udkantstøt, hvilket blandt andet kan ske ved at fjerne loftet over støttet til de almengymnasiale institutioner samt øge støttet til institutioner for erhvervsrettede uddannelser. Det vil betyde, at forskellen i udkantstøt til de forskellige institutioner i større omfang udlignes.

Landdistrikternes Fællesråd anbefaler, at regeringen reviderer taxameter- og tilskudssystemet, så det i højere grad understøtter de mindste ungdomsuddannelser i landdistrikterne ved at øge grund- og udkantstøt.

Fakta:

Regeringen har igangsat et eftersyn af taxameter- og tilskudssystemet, der skal sikre høj kvalitet, geografisk nærhed, lavere frafald og hurtigere omvalg.

Tilskudsmodellen skal være simpel, gennemsigtig, styrbar og fleksibel, og institutionsdriften skal være omkostningseffektiv. Arbejdsgruppen skal have afsluttet deres arbejde senest ved udgangen af 2019 og fremkomme forslag til ændringer af taxameter- og tilskudssystemet.

ANBEFALING 3

Bedre rammer for fusioner

Ideelt set lukker ingen ungdomsuddannelser, da geografien har afgørende betydning for at fastholde de unge i uddannelse. Men fremfor at lade to institutioner kæmpe med fallende elevtal og økonomisk usikkerhed, kan en lokal fusion i nogle tilfælde sikre, at de unge kan fortsætte deres uddannelse i lokalområdet.

Fusioner er et afgørende redskab til at redde nødlidende institutioner i de mindre byer, og derfor skal rammerne for fusioner forbedres, så institutionerne kan samarbejde om at tilbyde ungdomsuddannelser af høj kvalitet i hele landet. Fusionerende institutioner kommer ofte fra en situation, hvor de har svært ved at sikre en rentabel drift på egen hånd som følge af omprioriteringsbidraget og begrænset eller fallende elevtilgang. En fusion kan i disse tilfælde være med til at fastholde udbuddet af ungdomsuddannelser i landdistrikterne. En fusion giver naturligvis kun mening, hvis de potentielle stordriftsfordele ikke udhules af forringede tilskud efter en fusion.

Forskelle i institutionernes økonomiske, lovgivningsmæssige og ledelsesmæssige forhold skaber imidlertid dårlige rammer for fusioner, hvor nogle institutionstyper mister midler ved en fusion. Der bør derfor være lige vilkår og økonomiske incitamenter for sammenlægning af institutioner, uanset om der er tale om en fusion mellem to almene institutioner eller mellem almene og erhvervsrettede institutioner.

Landdistrikternes Fællesråd anbefaler, at institutionslovgivningen revideres, så alle institutionstyper ligestilles, således at én type institution ikke begunstiges ved en fusion. Det vil gøre det mere attraktivt at fusionere på tværs af ungdomsuddannelsesinstitutioner og være med til at sikre, at de unge i landdistrikterne har de samme uddannelsesmuligheder som i resten af landet.

Fakta:

En fusion mellem et alment gymnasium og en erhvervsskole medfører et mistet grundtilskud på op mod 960.000 kr. efter en overgangsperiode på fire år.

En fusion mellem to almene gymnasier medfører ligeledes et mistet grundtilskud og et uddannelses-typetilskud for det ene gymnasium.

En fusion mellem to typer erhvervsskoler vil derimod medføre et kombinationstillæg, der betyder, at den fusionerede skole opnår en forøgelse af det samlede grundtilskud på op mod 200.000 kr.

Kilde: Struer Statsgymnasium og Lemvig Gymnasium

ANBEFALING 4

Øvre grænse for elevoptag i byerne

I en tid med demografiske udfordringer og fald i elevtilgang, kan regulering i antallet af elever på de enkelte institutioner være med til at sikre et bredt geografisk udbud af uddannelser. Særligt i de større byer opleves der en stor tilstrømning af ansøgere til ungdomsuddannelserne, som sker på bekostning af de omkringliggende lokale institutioner, der ofte er placeret i landdistrikterne. Her anses indførelse af et kapacitetsloft på de mest attraktive ungdomsuddannelsesinstitutioner for værende et effektivt redskab til at sikre det nødvendige elevgrundlag, der er afgørende for de mindste institutioners økonomi og overlevelse.

Landdistrikternes Fællesråd anbefaler, at der etableres et kapacitetsloft på ungdomsuddannelser for at sikre, at de mindre ungdomsuddannelsesinstitutioner, som primært ligger i landdistrikterne, ikke mister elever til institutioner i de større byer. Vi ønsker ikke, at de unge skal fratages deres frie uddannelsesvalg, men samtidigt er det vigtigt, at de lokale ungdomsuddannelser sikres et bæredygtigt elevgrundlag, så der kan opretholdes et bredt geografisk uddannelsesudbud.

Case:

Siden 2009 har Odense oplevet en fremgang på 22 procent i antallet af ansøgere på ungdomsuddannelserne. Tendensen peger i retning af, at unge i yderkanterne af kommunerne drager mod de større byer.

Det betyder, at elevgrundlaget på de omkringliggende ungdomsuddannelser bliver påvirket negativt, hvor blandt andet Faaborg-Midtfyn har set en nedgang på 28 procent i antallet af ansøgere

Kapacitetsloft er her et vigtigt redskab til at sikre elevgrundlaget til ungdomsuddannelserne i de mindre byer, så det er muligt for unge at tage en uddannelse i alle dele af landet.

Fremtidens videregående uddannelser

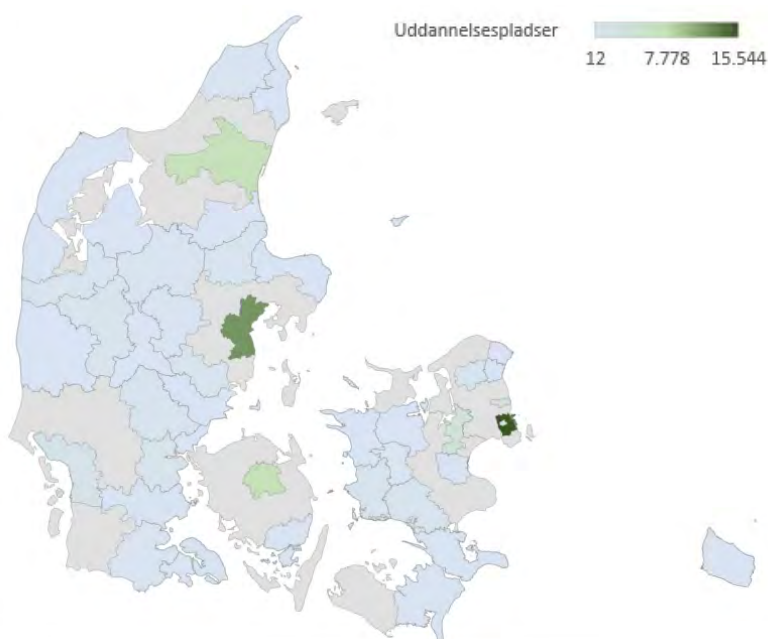
De seneste årtier er der sket en centralisering af de videregående uddannelser til de største byer. Antallet af kommuner, der udbyder en kort eller mellemlang videregående uddannelse, er reduceret med henholdsvis 25 og 32 procent de seneste 20 år og op mod 80 procent af de videregående uddannelsespladser ligger i dag i de fire største byer. Det har bidraget til en skæv befolkningsudvikling, en ulighed i uddannelsesmulighederne og et dårligere rekrutteringsgrundlag for de lokale virksomheder i landdistrikterne. En undersøgelse viser nemlig, at når de unge forlader landdistrikterne for at studere i de større byer, er det kun hver femte, der flytter tilbage til hjembyen efter endt studie.

Det er især de unge, der ønsker en videregående uddannelse, som flytter væk fra landdistrikterne, og her har afstanden

til uddannelsesstedet en markant betydning for, om de permanent forlader deres hjemby. Jo længere uddannelsesstedet er fra hjemkommunen, jo færre unge vender tilbage efter endt uddannelse.

De videregående uddannelser har en afgørende rolle i at fastholde de unge i landdistrikterne, men også i at forsyne de lokale virksomheder med kvalificeret arbejdskraft. Det ses tydeligt i en rapport fra Danske Professionshøjskoler, hvori det fremgår, at to ud af tre dimittender fortsat var bosat i deres uddannelseskommune et år efter endt uddannelse. Det er derfor vigtigt for både lokalområdet og virksomhederne, at der udbydes relevante uddannelser inden for en rimelig geografisk afstand i hele landet, så de unge ikke er nødt til at flytte langt.

80 procent af de videregående uddannelser ligger i de fire største byer

Kilde: Tal fra KOT – Den Koordinerende Tilmelding

ANBEFALING 5

Fremtidssikker dimensionering

Frem mod 2030 vil færre unge mellem 16 og 19 år resultere i et forringet rekrutteringsgrundlag, flere ældre vil øge behovet i sundhedssektoren og en stigning på op mod 86.000 børn i alderen 0-6 år, vil betyde efterspørgsel på arbejdskraft i dagtilbud og skoler. Hvis ikke dimensioneringen tager højde for fremtidens behov og tænker hele Danmark med, vil den manglende arbejdskraft særligt ramme landdistrikterne, der har sværest ved at rekruttere og fastholde kvalificeret arbejdskraft.

Dimensionering skal understøtte en bedre sammenhæng mellem uddannelse og arbejdsmarked ved at styrke optaget på uddannelser med høj ledighed for dimittender og øge optaget på uddannelser med lav ledighed. Den nuværende dimensioneringsmodel tager ikke i fornødent omfang hensyn til det fremtidige behov på arbejdsmarkedet såvel som de lokale og regionale ledighedsforskelle, der gør sig gældende.

En dimensioneringsmodel må konstant tage bestik af den aktuelle konjunkturudvikling og ikke udelukkende basere på bagudrettede ledighedstal. Samtidig bør modellen have et decentralt hensyn, så den understøtter grundlaget for ud-

dannelsesinstitutioner i hele landet, der er afgørende for at sikre et tilstrækkeligt rekrutteringsgrundlag i landdistrikterne. Der er stor sandsynlighed for, at de unge bosætter sig i det område, hvor de tager deres uddannelse, og derfor bør uddannelsernes placering og udbud i højere grad modsvare rekrutteringsbehovet i landdistrikterne. Et virkemiddel er at sætte nye øvre grænser for optaget på en række videregående uddannelser, der kan sænke antallet af studiepladser i de største byer og dermed styrke grundlaget for uddannelser i andre dele af landet.

Landdistrikternes Fællesråd anbefaler, at dimensioneringsmodellen justeres med nye øvre grænser for optaget på en række videregående uddannelser, så grundlaget for tilgangen af nye studerende til de decentrale uddannelser forbedres. Derudover bør dimensioneringsmodellen i højere grad tage højde for det fremtidige arbejdsmarkedsbehov samt de lokale og regionale ledighedsforskelle, så grundlaget for uddannelse styrkes, og vi sikrer et tilstrækkeligt rekrutteringsgrundlag i hele landet.

Flere uddannelsesmuligheder i landdistrikterne

De videregående uddannelser er en kilde til vækst og udvikling i hele landet. De er med til at sikre den nødvendige arbejdskraft i lokalområdet, fastholde de unge efter endt uddannelse og bidrage til bosætning. Der er derfor behov for et større og stærkere udbud af videregående uddannelser uden for de store byer, hvor mange af uddannelserne i dag er centraliseret. Det er dog vigtigt, at decentrale uddannelsesstilbud ikke etableres uden eftertanke for en række essentielle parametre.

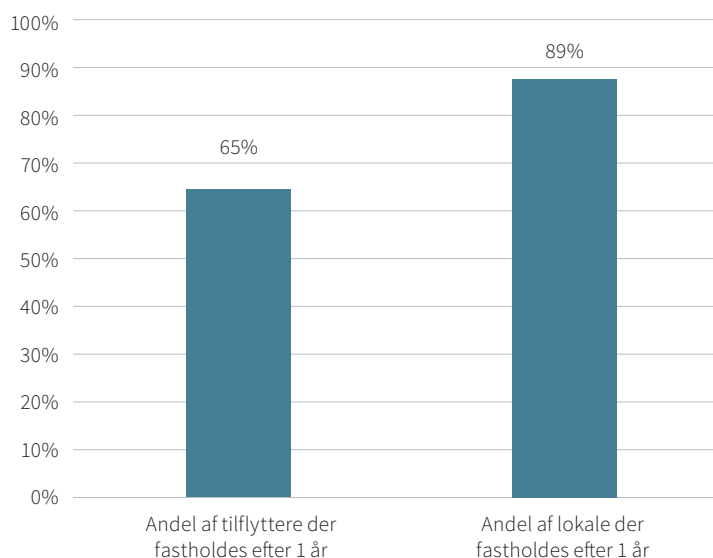
Her bør der særligt tages højde for behovet og samarbejdsmulighederne på det lokale arbejdsmarked samt elevgrundlaget i lokalområdet. I dag opleves der i forskellige dele af landet mangel på arbejdskraft fra en lang række centrale uddannelser. Ved at tage udgangspunkt i den lokale efterspørgsel, dannes der et solidt grundlag for oprettelse af nye uddannelser, der både dækker et lokalt rekrutteringsbehov og giver de unge gode jobmuligheder efter endt uddannelse. Uddannelser med en stærk forankring i det lokale arbejdsmarked er samtidig vigtige for at skabe en attraktiv studieby, da det både giver adgang til studiejobs, praktikpladser og lærepladser.

Der ud over er det afgørende, at uddannelsesinstitutionerne har et økonomisk incitament til at oprette og drive decentrale uddannelser, hvorfor de øgede økonomiske omkostninger ved oprettelse og drift af uddannelserne skal dækkes. Det er i den henseende positivt, at regeringen har indført et tilskud, hvor uddannelser uden for de fire store universitetsbyer kan modtage et decentralt grundtilskud på 2 mio. kr. pr. udbud udover hovedcampus. Det er dog problematisk, at hver institution maksimalt kan modtage tilskud til seks decentrale udbudssteder, og at de samlede besparelser på uddannelsesområdet langt overskygger størrelsen på tilskuddet.

Landdistrikternes Fællesråd anbefaler, at det decentrale grundtilskud øges fra 2 mio. kr. til 4 mio. kr. og at begrænsningen på tilskud til maksimum seks uddannelsessteder fjernes. Samtidig anbefaler fællesrådet, at regeringen nedsætter et ekspertudvalg, der skal komme med bud på, hvordan der kan skabes flere videregående uddannelsesmuligheder uden for de største byer under hensyn til de geografiske og erhvervs-mæssige rekrutteringsbehov.

Året efter afsluttet uddannelse bor over halvdelen af tilflytterne fortsat i lokalområdet

Tilflyttere fastholdes i kommunen efter de dimitterer

Kilde: DAMVAD analytics på baggrund af Danmarks Statistik

Afskaffelse af omprioriteringsbidraget på videregående uddannelser

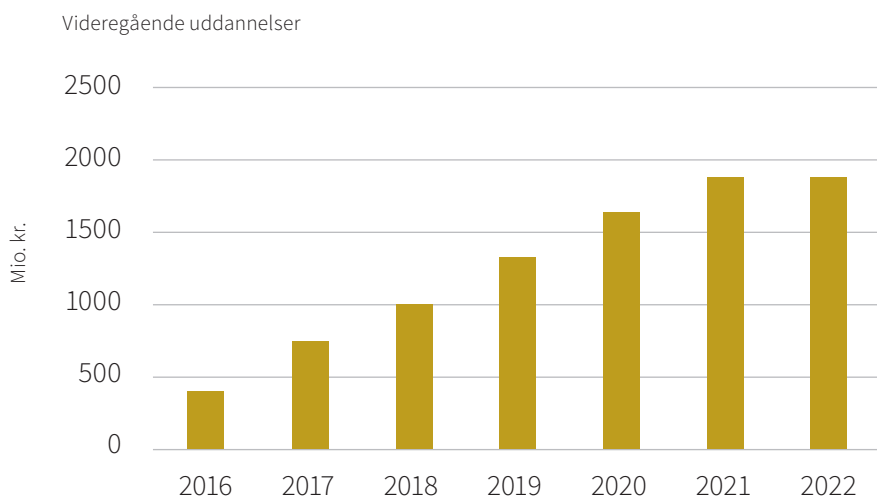
Besparelserne på uddannelsesområdet er en stor udfordring for udviklingen og driften af de videregående uddannelser i landdistrikterne. Her er det særligt omprioriteringsbidraget, som udgør en årlig besparelse på to procent, der er med til at presse det økonomiske grundlag for uddannelserne. Frem mod 2022 betyder omprioriteringsbidraget, at de videregående institutioner har færre midler til at drive og udvikle uddannelses tilbud i hele landet. Alene på de videregående uddannelser vil den samlede årlige besparelse være på 1,9 mia. kr. i 2021.

Beregninger fra Danske Professionshøjskoler viser desuden en samlet besparelse på 2,6 mia. kr. på professionshøjskolerne fra 2016 til 2022. Det svarer til en besparelse på op mod 10.000 kr. pr. studenterårsværk i 2022 sammenlignet med 2015. Besparelserne er særligt en udfordring for de decentrale videregående uddannelser i landdistrikterne.

Både fordi det er dyrere at drive decentrale uddannelser med mindre studiemiljøer og færre stordriftsfordele, og fordi besparelserne sammen med den demografiske udvikling og et faldende elevtal, svækker økonomien. Det resulterer i dårligere uddannelseskvalitet og mindre incitament for at drive decentrale uddannelser, og det skubber de decentrale uddannelses tilbud ind til de større byer, hvor det er mere økonomisk rentabelt at drive uddannelserne. Det er problematisk, hvis vi skal sikre et bredt geografisk udbud af uddannelser i hele landet.

Landdistrikternes Fællesråd anbefaler, at regeringen annullerer omprioriteringsbidraget for videregående uddannelser, for derved at understøtte de decentrale videregående uddannelser og sikre en stærk uddannelseskvalitet i hele Danmark.

Besparelser som følge af omprioriteringsbidraget set i forhold til 2015

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd på baggrund af Finansministeriet, Undervisningsministeriet samt Uddannelses- og Forskningsministeriet.

**LANDDISTRIKTERNES
FÆLLESRÅD**

www.landdistrikterne.dk